

**LATVIJAS MĀKSLAS AKADEMIJA/
ART ACADEMY OF LATVIA**

EDĪTE PARUTE

**RĪDZINIEKU MODES TĒRPA EVOLŪCIJA (13.GS. – 18.GS.)
EIROPAS MODES TĒRPA VĒSTURES KONTEKSTĀ**

Promocijas darba kopsavilkums

**THE EVOLUTION OF RIGANS' FASHION COSTUMES (13TH –
18TH CENTURY) IN THE CONTEXT OF THE HISTORY OF
EUROPEAN FASHION**

Summary of the Doctoral Thesis

Zinātniskais vadītājs/ Scientific Supervisor

Dr. habil. Art. EDUARDS KĻAVIŅŠ

Zinātniskā konsultante/ Scientific Advisor

Dr. hist. ANETE KARLSONE

RĪGA 2021

EDĪTE PARUTE

**RĪDZINIEKU MODES TĒRPA EVOLŪCIJA (13.GS. – 18.GS.)
EIROPAS MODES TĒRPA VĒSTURES KONTEKSTĀ**

Promocijas darba kopsavilkums

RĪGA 2021

IEVADS

TĒMAS AKTUALITĀTE UN PĒTĪJUMA JAUTĀJUMS

Promocijas darbs “Rīdzinieku modes tērpa evolūcija (13.gs. -18.gs.) Eiropas modes tērpa vēstures kontekstā” ir starpdisciplinārs pētījums – pirmā Rīgas modes tērpa vēsture, kurā iekļauti arī tās visgrūtāk apgūstamie periodi – viduslaiki un renesanse. Darbā ir centrēta uzmanība uz lokālo modes tērpu kā internacionālu ietekmju un ideju atspoguļojumu. Tēmas izvēli noteicis pētījumu trūkums par modes tērpa stilistisko īpatnību vēsturisko evolūciju Rīgas pilsētā. Pētījuma pamatjautājums: kā aplūkojamajos laikmetos mainījās lokālais modes tērps šajā Austrumbaltijas reģiona centrā un nozīmīgā tranzīta tirdzniecības mezglā, kurā savienojās plašu kultūras kontaktu tīkla radītās ietekmes.

PĒTĪJUMA MĒRĶIS UN IZVIRZĪTIE UZDEVUMI

Promocijas darba mērķi:

1. uz autores veikto pētījumu bāzes radīt rīdzinieku tērpsanās paradumu ainas secīgu izklāstu, to sasaistot ar vēsturisko modes stilu evolūcijas tendencēm Eiropā; 2. konstatēt rīdzinieku modes tērpa stilu attīstības specifiku viduslaikos un agrīnos Jaunos laikos.

Darba mērķa sasniegšanai izvirzīti uzdevumi:

1. konstatēt Rietumeiropas modes tendenču ienākšanas un lokālas adaptācijas pirmsākumus; 2. iezīmēt pirmā modes stila lokālo īpatnību izveidošanos saiknē ar plašākām kultūrvēsturiskā fona izmaiņām; 3. noteikt rīdzinieku modes tērpa mākslinieciskos aspektus to vēsturiskās

attīstības griezumā; 4. noteikt rīdzinieku modes tērpa vizuālā veidola īpatnības plašākā, Eiropas kultūras vēstures kopainā.

PĒTĪJUMA METODES

Darba izstrādei izmantotās pētniecības metodes izrietēja no promocijas darba mērķiem un uzdevumiem, historiogrāfijas un izmantotajiem avotiem, kā arī pieejamā materiāla apjoma un specifikas. Pētījumu raksturo kompleksa pieeja un dažādu metožu lietojums, piemērojot tās konkrētajam pētījuma objektam. Pētījumā tika izmantotas vēsturiskā materiāla interpretācijas, aprakstoši analītiskā, formālās un salīdzinošās analīzes metodes. Pētāmā materiāla sarežģītība un fragmentārais, kā arī niecīgais avotu skaits, noteica papildus izmantot vācu vēsturnieka Reinharda Kozileka (*Reinhart Koselleck*) konceptuālo vēstures (*Begriffsgeschichte*) pētniecības metodi. Sekojot šai metodei, autore tiecās parādīt nevienlaicīgās kultūras telpas veidošanos konkrētā laikmetā un noteiktā sabiedrībā. Autore tiecās parādīt kā vienai kultūras grupai attīstības ātrums atšķiras no citām grupām. Kontekstualizējot šāda procesa izcelsmi un iemeslus, tika ilustrēta dažādu sociālo un ekonomisko faktoru ietekme uz pilsētas iedzīvotāju vizuālo tēlu.

PĒTĪJUMA HRONOLOĢISKĀS UN TEMATISKĀS ROBEŽAS

Promocijas darbā iezīmētais hronoloģiskais laika ietvars paredzēja sākt apskatu ar Rīgas viduslaiku modes tēla veidošanās priekšnoteikumu vērtējumu, ievērojot robežlīniju no pilsētas dibināšanas gada (1201) līdz Rietumeiropas līmeņa modes parādību pilnīgai apgūšanai un ieviešanai

pilsētnieku vidē. Šis process, saskaņā ar vēstures avotu un vizuālā materiāla liecībām, noslēdzās 18.gs. gaitā.

PĒTĪJUMA AVOTI UN LITERATŪRA

Promocijas darba tēmas izstrāde veikta, apzinot un analizējot lietisko avotu (arheoloģiskais materiāls par laika posmu no 13. – 17.gs., kā arī tērpi un to piederumi, kas pārsvarā ir saglabājušies no 18.gs.), ikonogrāfisko avotu (mākslas pieminekļi, dokumentējošie attēli), rakstīto avotu (hronikas, ceļojumu apraksti, dokumenti, saimnieciskās un tiesību vēstures materiāli, namnieku runas, greznības noteikumi, preču saraksti, parādnieku grāmatas), kā arī specializētie apģērba, modes vēsturei, kā arī etnogrāfiskā tērpa vēsturei veltītie izdevumi un lingvistiskie avoti (modes terminu un vēsturisko apģērba sastāvdaļu izcelsmes skaidrojumi).

Promocijas darba tapšanas gaitā tika izmantota literatūra, kuru iespējams iedalīt sekojošās grupās: Eiropas kostīmu vēstures izpētei veltītie 20. un 21.gs. izdevumi angļu, vācu, franču un krievu valodās, kā arī šai pašai tēmai veltītie izdevumi latviešu valodā. Izdalāmas arī atsevišķas izdevumu grupas, kur ir skatītas arī modes tērpa vēsturiskās attīstības īpatnības Latvijas teritorijā. Tās ir tikušas apkopotas vispārīgos izdevumos vai apskatītas publikācijās un aprakstos. Darbā tika izmantoti arī nozīmīgākie latviešu etnogrāfiskā tērpa izpētei veltītie izdevumi, baltu cilšu etniskā tērpa īpatnībām veltītie izdevumi, vispārīga rakstura enciklopēdiskie izdevumi, kuros ir iekļautas nodaļas par Latvijas teritorijā valkājamiem tērpiem laikā no 13.gs. – 19.gs., kā arī atsevišķas publikācijas, apraksti un muzeju katalogi.

Modes tērpa vēsturiskajai attīstībai Latvijas teritorijā tikpat kā nav veltīta uzmanība un šī historiogrāfija ir apjoma ziņā pavisam neliela. Tajā

ietilpst atsevišķi apraksti un publikācijas, kas izdotas laika periodā no 19.gs. līdz 21.gs. sākumam.

19.gs. baltvācu literatūrā nav atrodamas tekstuālas ziņas par Rīgā valkātajiem modes tērpiem laika posmā no 13.gs. – 19.gs. sākumam. Šajā grupā ietilpstošie izdevumi skata arhitektūras, tēlotājas mākslas un lietišķi dekoratīvās mākslas īpatnības, taču modes tērpiem neviens nav pievērsis uzmanību. Vēstures un senatnes pētītāju biedrības rakstos (*Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde zu Riga*; 1834-1939) arī ir tikai arheoloģisko atradumu apraksti, kas attiecas uz nejauši atrastām baltu rotām, taču visi minētie avoti dod tikai zināmas norādes uz etnogrāfiskā tērpa raksturu Latvijas teritorijā un, tādējādi, modes tērpa īpatnības šeit nav pētītas.

Vispārīgie un enciklopēdiskie izdevumi, kas klajā nākuši 20.gs. pirmajā pusē satur atsevišķas nodaļas par Latvijas teritorijā valkātajiem tērpiem. V. Purvīša redakcijā izdotās „Mākslas vēstures” Trešais sējums „Lietājamās mākslas” (1934-1936) atsevišķās nodaļās skata Rietumeiropas modes tērpa un eksotisko reģionu tradicionālā tērpa vēsturiskās attīstības posmus, ka arī atsevišķā nodaļā sniedz ieskatu latviešu tautiskā tērpa vizuālo pazīmju ainā.

21. gs. sākumā būtisku ieguldījumu promocijas darba tēmas izstrādē sniedza Dagmāras Prībergas monogrāfija "Senās mežģīnes Latvijā" (2007). Autore ir devusi ieskatu mežģīņu vēstures evolūcijā pasaulē un iezīmējusi paralēles Latvijas teritorijā, norādot uz mežģīņu veidu un darināšanas tehniku daudzveidību, materiālu lietojumu, ornamenta rakstiem un modes tendenču ietekmi uz mežģīņu izmantojumu tērpā.

Pēdējā laika starptautiskajā nozares historiogrāfijā ir atrodams pārskats par Latvijas un Rīgas modes tērpa īpatnībām, hronoloģiski aptverot Latvijas seno laiku vēstures posmu līdz jaunākajām pilsētnieku ietērpšanās tendencēm 21.gs. Promocijas darba autorei 2008.gadā radās iespēja strādāt apjomīga starptautiska projekta ietvaros. Desmit sējumu izdevuma „*The Berg Encyclopedia of World Dress & Fashion*” sagatavošanas ietvaros notika sadarbība ar publikācijas „Latvia: Urban Dress” (Latvija: pilsētnieku tērps) līdzautori Tatjanu Cvetkovu. Minētā publikācija nāca klajā 2010.gadā izdevuma 9. sējumā ar apakšvirsrakstu „*East Europe, Russia and Caucasus*” (publicēts sadarbībā ar izdevniecību *Berg Publishers*). Šajā publikācijā tika sniegts ieskats Rīgas iedzīvotāju modes tērpa īpatnībās, izceļot arī vietējo tendenču specifiku, kāda veidojās Baltijas jūras reģiona kultūras tradīciju, politiskā fona, ekonomisko īpatnību, sociālā un etniskā sastāva ietekmēto faktoru rezultātā. Promocijas darba autorei šajā publikācijā izdevās iezīmēt galveno pētāmo jautājumu loku, kas padziļināti pētīts disertācijas ietvaros.

20. un 21.gadsimtā Rietumu modes vēstures materiālu pētījuši daudzi autori. Viens no 20.gs. klajā nākušajiem apjomīgākajiem Rietumu kostīmu vēsturei veltītajiem apcerējumiem ir franču tērpu vēsturnieka un kādreizējā Kostīmu Dokumentācijas centra (*Centre de Documentation du Costume*) direktora Fransuā Bušē (*François Boucher*) darbs "Rietumu kostīmu vēsture" (1959, paplašinātie izdevumi franču un angļu valodā 1987, 1886, 1997). Autors ir sniedzis ļoti rūpīgu un detalizētu Rietumu civilizācijas kostīmu vēstures analīzi, kas tērpa evolūcijas procesu sasaista ar plašāku kultūrvēsturiskā fona un sociāli ekonomisko faktoru ietekmi.

F. Bušē laikabiedra, britu modes vēsturnieka Džeimsa Leivera (*James Laver*) pētījumos ir skarti dažādi vēsturisko modes stilu periodi,

vairāk akcentējot sociāli politisko notikumu ietekmi uz sava laika modes tērpa vizuālo izteiksmi. Promocijas darba izstrādes gaitā tika izmantots paplašinātais Leivera grāmatas "Kostīms un mode" (*James Laver. Costume & Fashion. - London: Thames & Hudson, 1969; 1982*) 1995.gada izdevums.

Būtisks informācijas gūšanas avots vēsturisko tērpu izpētē ir Dorīnas Jārvudas (*Doreen Yarwood*) "Pasaules kostīmu enciklopēdija" (1978), kurā ir aptverts ļoti plašs tēmu loks, atsevišķos šķirķļos skarot dažādu periodu Rietumu modes tērpa evolūciju, Austrumu kultūru un etnogrāfiskā tērpa evolūcijas tendences, dažādu tērpa sastāvdaļu, aksesuāru, materiālu lietojumu gan modes kontekstā, gan arī - tradicionālā tērpa un amata tērpa kontekstā.

Promocijas darba izstrādes tematiskais uzstādījums un hronoloģiskais ietvars papildus lika pievērsties garīdzniecības liturģiskā tērpa evolūcijas atsevišķu aspektu izpētei. Šajā darbā tas skāra Rietumeiropas viduslaiku periodu, jo Rīgas pilsētai īpatnējā modes tērpa evolūcija bija nesaraujami saistīta ar garīdzniecības tērpa noteicošo ietekmi. Šajā sakarā visbūtiskākā vienība promocijas darba historiogrāfijā izrādījās britu autores un bijušās Viktorijas & Alberta muzeja tērpu un tekstila izstrādājumu nodaļas kuratores Paulīnes Džonstones (*Pauline Jonstone*) izstrādātais pētījums "Baznīcas augstā mode" (2002). Tas ir saistošs un bagātīgi ilustrēts pētījums par garīdzniecības tērpa izcelsmi un attīstību katoliskās tradīcijas ietvaros. Autore ir sniegusi detalizētus garīdzniecības tērpa dekorēšanas tehniku (t.sk. izšuvumu) aprakstus un ieskatu to vizuālajā evolūcijā.

Bez minētajiem izdevumiem promocijas darba izstrādei bija noderīgas vēl citas publikācijas, kuru autori: Ņujorkas universitātes

emeritētā profesore Filisa G. Tortora (*Phyllis G. Tortora*), autoritatīvā viduslaiku modes apģērba pētniece Margareta Skota (*Margaret Scott*), modes socioloģijas un kultūrvēsturisko aspektu pētniece Junija Kavamura (*Juniya Kawamura*), vācu modes vēsturniece Ģertrūde Lēnerta (*Gertrud Lehnert*), mākslas vēsturniece un Londonas universitātes emeritētā profesore Eilīna Ribeiro (*Aileen Ribeiro*) un daudzi citi.

SPECIĀLO MODES TĒRPA TERMINU UN JĒDZIENU PROBLEMĀTIKA

Speciālo un vēsturisko modes terminu adekvāts lietojums nozarē strādājošajiem pētniekiem Rietumu pasaulē jau tradicionāli ir radījis zināmas grūtības. Šo terminu joma ir pietiekami komplicēta, jo tajā savijas daudzās pasaules valodās tapušie jēdzieni un to atvasinājumi. Daudzi no šiem jēdzieniem (*kostīms, apģērbs, mode* u. c.) mūsdienu leksikā ir bieži izmantoti, taču to vēsturiskā izcelsme parāda visai sarežģītu ainu, kā arī laika gaitā sabiedrībā izveidojušos priekšstatu ietekmi, kas ir saistāms ar tērpšanās kultūras, modes un stila izpratnes jautājumiem. Daudzi 20.gs. Rietumu tērpu vēsturnieki bieži ir lietojuši vārdu "kostīms", ar tā palīdzību aprakstot vēsturisko tērpu modi no senajiem laikiem līdz 20.gs. sākumam. Promocijas darba ietvaros autore visai atturīgi vērtēja iespēju izmantot tieši latviešu valodā lietotā kostīma jēdzienu, jo tas šajā gadījumā nepietiekami raksturotu Rīgas pilsētai aktuālo vēsturisko ietērpšanās paradumu ainu.

Tā kā darba autores līdzšinējie pētījumi bija tematiski saistīti tieši ar modes tērpu vēsturisko stilu kontekstā, tad arī promocijas darbā tika paredzēts skatīt rīdzinieku tērpa pārvērtības atbilstoši modes stilu hronoloģijai konkrētā periodā. Konkrētās tēmas ietvaros pietiekami svarīgi

bija konkretizēt arī jēdziena *tērps* lietojumu. Autore izmantoja etimoloģisko saikni starp angļu valodas vārdu *gown* (tērps) un *attire* (grezns, svinīgs tērps, vēsturiskais tērps), kas ļāva to saistīt gan ar modes, gan stila kontekstu. Šajā gadījumā, pielāgojoties latviskā tulkojuma īpatnībām, autore paplašināja jēdziena *tērps* nozīmi, piesaistot to konkrēta laikmeta vides raksturojumam un skatot tērpa pārvērtības laikmeta māksliniecisko izteiksmes līdzekļu un paņēmieni kopuma - stila izpausmju kontekstā.

Darba izstrādes gaitā iezīmējās arī problēmu loks attiecībā uz aktuālo modes terminu un vēsturiskā tērpa sastāvdaļu nosaukumu lietojumu, kā arī adekvātu šo nosaukumu latviskošanu. Papildus grūtības radīja arī tas, ka šī joma Latvijā vēl nav pietiekami apgūta un nav arī konsekvences vēsturiskā tērpa sastāvdaļu lietojumā. Autorei nācās paļauties uz ārzemju literatūras resursiem. Tomēr arī šo nosaukumu atlase nedeva visas atbildes saistībā ar pētāmo materiālu, jo tajā nav atrodamas konkrētas ziņas par to, kā tad īsti noteiktos laika posmos Latvijas teritorijā tika dēvētas vēsturiskā tērpa sastāvdaļas. Papildus problēma izrādījās arī konkrēto tērpa sastāvdaļu un tērpa komplektu nosaukumu lietošanas specifika, kas ir visai atšķirīga arī lielākajās Eiropas valodās. Darba autore izvēlējās lietot tos nosaukumus, kuri ir tikuši visbiežāk izmantoti Rietumu modes vēsturei veltītajos izdevumos. Tomēr arī katra perioda modes apskatā nācās saskarties ar atšķirīgu pieeju modes tērpa sastāvdaļu nosaukumu lietojumā.

Tradicionālā tērpa valkāšanas paradumu un ģenēzes jautājumi nav speciāli skatīti promocijas darbā, jo pētījuma priekšmets ir modes tērps, kas sevī tiešā veidā neietver tradicionālā apģērba raksturiezīmes. Tomēr atsevišķos, promocijas darbā skatītajos periodos (piemēram, 18.gs. gaitā)

tradicionālais apģērbs ir bijis klātesošs pilsētas vidē un, būdams jaunu ideju nesējs, varēja ietekmēt modes tērpa attīstību.

PROMOCIJAS DARBA STRUKTŪRA

Promocijas darbs strukturāli ir iedalīts **ievada, pētījuma rezultātu izklāsta jeb pamatteksta daļā**, kuru veido **četras nodaļas** un noslēdz **secinājumi**.

Ievads iepazīstina ar tēmas izvēles un aktualitātes argumentāciju, pētījuma mērķiem un to sasniegšanai izvirzītajiem uzdevumiem, pētījuma metodēm un tematiskajām robežām, terminoloģijas problemātiku un promocijas darba struktūru. Tajā dots konspektīvs pētījuma avotu, izmantotās literatūras un materiālu atlases principu apraksts.

Promocijas darba **pamatteksta daļā** pētāmais materiāls ir iedalīts viduslaiku, renesanses, baroka, rokoko un klasicisma modes laikmetos. Katra laikmeta hronoloģiskajā ietvarā ir atsegta rīdzinieku modes tērpu evolūcijas gaita atbilstoši vēsturiskā fona un valdošā mākslas stila īpatnībām. Promocijas darba izklāstā ievērots hronoloģiskais princips.

Katras nodaļas iekšējo struktūru veido apakšnodaļas ar atbilstoši pētāmajam materiālam izkārtotām teksta sadaļām, kurās, atbilstoši katra konkrētā laikmeta vēstures notikumu ritējumam, tika izdalīti atsevišķi rīdzinieku sociālā, mantiskā un etniskā sastāva ietekmēti un modes izmaiņu gaitu veidojoši faktori, kuri savulaik noteica pilsētnieku tērpu izskata pārvērtības.

Promocijas darbu noslēdzošajā daļā, saskaņā ar tā izklāsta nodaļu struktūru, ir izdarīti vispārinoši **secinājumi**. Promocijas darba pamattekstu papildina izmantoto arhīvu materiālu uzskaitījums, bibliogrāfisko avotu saraksts, elektronisko resursu un datu bāzes skatīto informācijas resursu saraksts, kā arī divi pielikumi. Attēlu pielikumu veido darba tekstu paskaidrojošas 139 ilustrācijas. Līdzās vizuālā materiāla atlasei, tika sastādīta arī modes terminu vārdnīca, kas veido darba otro pielikumu.

I nodaļa

RĪGAS PILSĒTAI RAKSTURĪGĀ MODES TĒRPA VEIDOŠANĀS VIDUSLAIKOS (13. – 16. GS. SĀK.)

Krusta karu sākuma iemesls Baltijā 12.gs. beigās un 13.gs. sākumā bija kristietības izplatīšana, kas nāca ar milzīgām izmaiņām šo zemju iedzīvotāju sociāli ekonomiskajā un politiskajā attīstībā. Šīs pārmaiņas uz turpmākajiem gadsimtiem atstāja dziļas pēdas daudzās jomās, skarot arī kultūras un mākslas procesus tā laika Latvijas teritorijā. Līdz ar krusta kariem iezīmējās arī sākums Rietumeiropas apģērba valkāšanas kultūras ideju izplatībai, radot iespaidu arī uz vietējo tautu tērpsnās paradumiem.

1.1. BĪSKAPI, MŪKI UN BRUŅINIEKI

Šajā nodaļā tika iezīmēts kristietības izplatības fons Livonijā un norādīts uz Rietumeiropas viduslaiku modes priekšvēstnešiem Rīgas pilsētā. Viduslaiku Rīgai raksturīgo tērpsnās paradumu atklāšana tika saistīta ar svarīgākajiem tā laika impulsiem, kuri nāca no garīdzniecības amata tērpa, kā arī krustnešu kaujas tērpa veidola.

Viduslaiku tērpus Rīgā bija iespējams analizēt un interpretēt tikai

vadoties pēc nedaudziem ikonogrāfiskā un lietiskā materiāla piemēriem, t.sk. atsevišķiem garīdzniecības un bruņinieku tērpu atveidiem. Tomēr, ņemot vērā, kaut hierarhisko, bet reglamentēto un standartizēto tā laika sabiedrības sociālo grupu tērpu raksturu, jāpieņem, ka daudzi Rīgā rezidējošo bīskapu, mūku un krustnešu tērpi bija viendabīgi un atbilstoši tā laika Rietumeiropas, visvairāk Vācijas zemju, modes tērpu tipoloģijai. Kaut citu un, spriežot pēc rakstiskiem materiāliem, daudzu rīdzinieku tērpu ikonogrāfija netika rasta, pēc analogiju principa, jāpieļauj, ka garīdzniecības tērpa reglamentētais raksturs Rietumeiropā, jau romānikas periodā varēja atstāt ietekmi uz laicīgā rakstura apģērba, kādu valkāja pilsētas turīgākie iedzīvotāji (vācu tirgotāji un amatnieki).

Rīgas vēstures notikumu secībā par pirmo vēsturisko modes stilu nedaudz novēloti kļuva romānikas stils. Šim stilam atbilstošais tērpa veidols, sekulārā sabiedrībā veidojās pakārtoti garīdzniecības, kā arī bruņniecības apģērba raksturam. Rīgā Rietumeiropas tērpsanās paradumi un modes idejas ienāca 13.gs., - laikā kad pašā Rietumeiropā jau ritēja romānikas un gotikas modes stilu sajaukšanās, kā arī pakāpeniska atteikšanās no agrajiem viduslaikiem raksturīgas stilistikas. Krusta karu laikmeta kontekstā tika veidots tērps, kurā tika iekodēta garīdzniecības simbolu un zīmju sistēma. Tādējādi, arī modes tērps (kādu to varam uztvert šodienas skatījumā) viduslaikos varēja tikt uzlūkots arī kā kristietības ideju izplatīšanas instruments.

1.2. PILSĒTNIĒKU MODES TĒRPA EVOLŪCIJA VIDUSLAIKU RĪGĀ (13.GS. SĀK. – 16. GS. SĀK.)

Šajā nodaļā tika skatīta modes ideju migrācijas ietekme viduslaikos, kā arī Rīgā pārstāvēto amatu un amatnieku darināto modes preču izplatība, kurai varēja būt zināma ietekme, veidojot pilsētnieku lokāli īpatnējo tēlu. Atsevišķi tika pētīti rīdzinieku modes tērpi un to vizuālās īpatnības vadoties pēc ikonogrāfiskā materiāla liecībām.

Pētot viduslaiku Rīgai raksturīgā modes tērpa evolūciju, jau darba izstrādes sākuma posmā nācās secināt, ka pilsētnieku modes tērpa raksturīgo vaibstu veidošanos vispirms noteica krusta karu ideoloģijas izplatība, kura veicināja pielāgošanos Rietumeiropas modei.

Promocijas darbā ir ticis norādīts, ka Rīgas vēsturiskajā materiālā trūkst ziņu, kas ļautu spriest par laicīgās kultūras izpausmēm tērpos jau 12./13.gs. Salīdzinoši vairāk informācijas šai ziņā ir par Rīgu 14.gs.

Pēc krusta kariem sākās dinamiskas pārmaiņas vācu Rīgas pilsētvidē. Izmaiņas pilsētnieku ārienē manāmi iekustināja Rīgas iekļaušanās ietekmīgajā Hanzas savienībā (1282), iezīmējot raksturīgo pagriezienu punktu turpmākajā pilsētas izaugsmē.

Sākot ar 14.gs. Rīga veiksmīgi iekļāvās Eiropas tirdzniecības apritē un tā rezultātā mainījās arī tās sociālā struktūra. 14./15.gs. gaitā plašākas iespējas tērpsanās paradumos pavērās Rīgas patriciešiem, kuru aprindas, galvenokārt, veidoja no Vāczemes ieceļojušie birģeri. Tieši šajās aprindās veidojās priekšnoteikumi smagnēja ziemeļnieciska modes tērpa izveidei. Adekvāti procesiem Rietumeiropas zemēs, arī Rīgā bija iespējama bruņniecības un garīdzniecības aprindu iekļaušanās laicīgā pilsētas

kultūras dzīvē. Var pieņemt, ka arī tranzīta tirdzniecības pilsētā Rīgā savu ietekmi atstāja vēlajiem viduslaikiem raksturīgas sociālās svārstības, kuru rezultātā bruņniecība pamazām zaudēja militārās varenības nozīmi un lēnām pārtapa par laisku pilsētnieku kārtu, kas savā ārienē vēl arvien simboliski uzsvēra iepriekšējā laikmeta ideālus.

Jāpieņem, ka ārvalstu iespaidi Rīgas iedzīvotāju tērpus sāka intensīvāk ietekmēt 14./15.gs. gaitā, kad, līdz ar pilsētas aktīvo lomu starptautiskajā tirdzniecībā, pavērās plašākas ideju migrācijas iespējas. Tieši tirdzniecība, iespējams, palielināja Rīgas iedzīvotāju vēlmi atdarināt Eiropas modi. Vispirms to varēja sekmēt viduslaiku pilsētas ekonomiskās attīstības galvenais priekšnoteikums - izdevīgā ģeogrāfiskā situācija. Atrazdamās starptautisku satiksmes ceļu krustpunktā, pilsēta vēsturiski veidojās par nozīmīgu tranzīta tirdzniecības centru. Pilsētas arheoloģiskā materiāla izpēte to apstiprina.

Promocijas darba izstrādes gaitā tika noskaidrots, ka viduslaiku periodā pilsētnieku tērpi Rīgā demonstrēja romānikas stila pazīmes, kuras sākotnēji veidojās tipiskā krustnešu vidē. Rīdzinieku modes tērpa savdabība slēpās vietējo ietērpšanās tradīciju un Rietumeiropas modes centros noskatīto modes ideju sintēzes rezultātā. Te pārklājās dažādas etniskās ietekmes, kas nāca līdz ar sirotāju, iekarotāju un aktīvo tirgotāju darbību ostas pilsētā. Neizpalika arī reliģiskā fona ietekme, jo Rīgā tika ienestas cituviet Eiropā jau senāk lietotas garīdniecības amata un bruņinieku ordeņus raksturojošas tērpu kārtas. Šis faktors arī vēlo viduslaiku posmā nelika zaudēt ļoti izteikto saikni ar romānikas stila izpausmēm.

Visai līdzīgas pazīmes ir konstatējamas arī vēlo viduslaiku perioda Rīgas vizuālajā materiālā, jo tas neparāda nedz ļoti tipiskus romānikas modes stila paraugus, nedz arī ļoti tipiskus gotikas stila raksturotājus.

Jāsecina, ka abi viduslaiku modes stili Rīgā veidoja savdabīgu sintēzi, kas izcēla Rīgas iedzīvotāju atšķirīgos tērpus.

Pilsētas iedzīvotāju un viesu saimnieciskā darbība lielā mērā atspoguļojās tērpu raksturā. Raksturīgi, ka pēc vācu feodāļu uzvaras un nostiprināšanās Baltijas reģionā 13.gs., Rīgā tika ieviesti ļoti daudzi tā laika Vācijas pilsētām raksturīgākie kultūras elementi. Piemēram, tika iedzīvinātas viduslaiku Vācijas pilsētām raksturīgās iedzīvotāju organizācijas formas - brālības, ģildes, cunftes, kas Rīgai neļāva palikt nomalē un lika ātri pārņemt Eiropas pieredzē jau senāk apgūtas sabiedriskās dzīves formas, kā arī pārveidot pilsētnieku tērpus.

Ziņas par pilsētā ievesto preču klāstu, amatniecības jomu, kā arī ikonogrāfiskais materiāls liecina, ka 12.-13.gs. Rietumeiropas modei raksturīgais ieguva atspoguļojumu arī viduslaiku Rīgā. Tomēr atbilstoši lokālajām tradīcijām, krusta karu ienestajai atmosfērai, jaunās vēsmas šeit tika iemiesotas vēlāk un te tās arī saglabājās krietni ilgāk nekā Rietumeiropas modes centros. 14.-15.gs. rīdzinieku modes tērpos vēl joprojām varēja saskatīt 12./13. gs. Rietumeiropas modes paliekas. Rīdzinieku tērpu raksturs veidojās pakārtoti pilsētas iedzīvotāju nodarbēm, kā arī priekšstatiem par funkcionalitāti.

II nodaļa

RĪDZINIEKU MODES TĒRPA VEIDOŠANĀS RENESANSES PERIODĀ (1523-1621)

Laikmeta jauno ideju plūsmā īpašu nozīmi iemantoja itāliešu renesanses kontekstā dzimušās humānisma idejas, kuras nedaudz vēlāk – 16.gs. sākumā daudzās Eiropas zemēs atnesa reformācijas ideālus. Zīmīgi, ka Rīga kļuva par vienu no pirmajiem reformācijas centriem

Austrumeiropā. Līdz ar šiem notikumiem būtiski mainījās arī sociālie un politiskie procesi Baltijas jūras reģionā. Rīgas pilsēta ieguva lielāku patstāvību un ticības brīvību. Politisko un militāro varu zaudēja Rīgas arhibīskapija un Livonijas ordenis, bet reliģisko lietu pārvalde bija nonākusi rātes pārziņā, kas pārņēma baznīcu un klosteru īpašumus. Var pieņemt, ka šādos apstākļos, kuri bija adekvāti Eiropas mēroga notikumiem, netieši tika veicināta arī t.s. ziemeļu renesanses modes īpatnību izplatīšanās lokālā mērogā jau 16.gs. 20.gados.

Livonijas kara (1558-1583) dramatiskie notikumi atstāja ietekmi arī uz modes ideju plūsmu Rīgā 16.gs. otrajā pusē. Šeit jāatzīmē arī gandrīz nepārtraukto karadarbību starp tā laika lielvarām – Poliju-Lietuvu, Zviedriju un Krieviju, kas Rīgu skāra gadsimta otrajā pusē, atstājot iespaidu uz etniskā sastāva izmaiņām, reliģisko fonu un kultūrvidi. Modes ideju migrācijai būtisks bija reformācijas fons gadsimta sākumā, taču gadsimta otrajā pusē to aizstāja kontrreformācijas laikmeta garam raksturīgas tērpšanās izpausmes.

2. REFORMĀCIJAS UN KONTRREFORMĀCIJAS PERIODA MODE 16.GADSIMTA RĪGĀ

Renesanses stila modes tērpa raksturs Rīgā evolucionēja adekvāti šā stila attīstībai Vācijā. Reformācijas ideju ienākšana jau 16.gs. 20.gados sekmēja ātrāku t.s. ziemeļu renesanses atzara izplatīšanos pilsētas patriciešu vidē. Rīgā renesanses modes elementu pielietojumā bija jaušama gotikas stila tradīciju saglabāšanās, tādējādi, padarot šo procesu identisku Vācijā aktuālajai reformācijas laika tērpšanās paradumu ainai. Rīgā renesanses idejas tika adaptētas ziemeļnieciski atturīgā veidā, jo

sākotnējais šā stila iedvesmas avots - agrās itāliešu renesanses mode īsti neatbilda Baltijas jūras reģiona klimatiskajiem apstākļiem. Tikmēr Vācijas pilsētu ietekmei uz rīdzinieku modes tērpa izskatu varēja būt divējāda ietekme. Vispirms tajā varēja ienākt Vācijas dienvidu pilsētām raksturīgie agrās itāliešu renesanses modes elementi. Tikmēr Vācijas ziemeļu pilsētas, kur tika glabāti Hanzas tradīciju elementi, arī Rīgai lika paildzināt gotikas modes stila tradīciju saglabāšanos. Pilsētas varas struktūru izdotie greznības noteikumi liecina, ka rīdzinieces tērpušās ļoti grezni un labprāt pieņēmušas arī cittautu paradumus.

Gadsimta otrajā pusē, ieilgstot reformācijas ietekmei rīdzinieku modes tērpos, kā arī pilsētai izjūtot Livonijas kara ietekmi, tika iepazīta kontrreformācijas stilam raksturīgā spāņu galma mode, kas šeit ienāca ar Polijas-Lietuvas karalistes starpniecību 16.gs. 80.gadu gaitā. Reizē ar to, aktīvāks kļuva arī orientālu un eksotisku elementu izmantojums pilsētnieku tērpā ko sekmēja Rīgas tirdznieciskie kontakti un ārvalstu preču ienākšana. Dažādu ārējo ietekmju rezultātā Rīgā īpaši aktīvi iezīmējās slāvu modes segments, padarot rīdzinieku ietērpšanās ainu neparasti eklektisku un grūti definējamu.

Promocijas darba izstrādes gaitā apzinātais vizuālais materiāls apliecināja, ka agrīnie renesanses stila vēstneši rīdzinieku apģērbā, kas bija raksturīgi līdz ar reformācijas izplatību, saglabājās arī gadsimta beigās, kad pilsētnieki jau tērpās saskaņā ar kontrreformācijas stila nosacījumiem. Abu, stilistiski un idejiski atšķirīgo renesanses modes periodu iezīmes sintezējās vienā tērpa komplektā. Šī tendence, saskaņā ar ikonogrāfiskā materiāla liecībām, vairāk raksturoja vīriešu apģērbu 16.gs. beigās.

III nodaļa

RĪDZINIEKU MODES TĒRPA VEIDOŠANĀS

17.GADSIMTĀ

17.gs. sākums Rīgas iedzīvotāju dzīvē un tērpšanās paradumos nāca ar lielām pārmaiņām, kuras atkal noteica kari, kas skāra Baltijas jūras austrumu piekrasti. Gadsimta sākumā cīņā par kundzību šajā reģionā iesaistījās Zviedrija, kuras ietekme nozīmēja arī militāra rakstura tērpu izplatību.

Karadarbība (1600.-1629.) starp Zviedriju un Polijas-Lietuvas valsti atkal noritēja Livonijas teritorijā, atkal satricinot politisko un ekonomisko situāciju reģionā, kā arī radot apstākļus kārtējā pārejas laika modes stila atnākšanai. Tas bija laiks, kad vēl pilsētnieku tērpos bija iespējams novērot ideoloģiski pretējo - reformācijas atbalstītāju, kā arī kontrreformācijas piekritēju akceptētas tērpa detaļas.

Līdz ar zviedru ietekmes nostiprināšanos pilsētā varēja gūt izplatību visā Rietumeiropā tolaik aktuālās Trīsdesmitgadu kara ietekmē evolucionējošās kavalieru modes stila iezīmes. Tāpat nevar noraidīt pieņēmumu par šai laikā nozīmīgās Kurzemes-Zemgales hercogistes galmu tradīciju iespējamām, kaut netiešām un pārveidotām, atbalsīm rīdzinieku kultūrā un modē.

3.1. KAVALIERU MODES PERIODA ĪPATNĪBAS 17.GADSIMTA PIRMAJĀ PUSĒ

17.gs. pirmajā pusē un gadsimta vidū Rīgā, tāpat kā Rietumeiropas modes galvaspilsētā Parīzē, tika novērots būtisks holandiešu ievesto modes preču pārsvars pār vietējām un citu zemju saražotajām precēm. Vēstures materiālā iegūtās ziņas parāda, ka holandiešu tirdznieciskā aktivitāte bija sākusies jau 16.gs. beigās. Tas bija laiks, kad Holandes tirgotāji bija spējīgi organizēt ietekmīgas kompānijas un iegūt lielākos ieņēmumus, 17.gs. gaitā nostiprinot vidusslāņa aprindu turīgumu. Tas, savukārt, varēja veicināt izšķērdīga un grezna modes tērpa veidošanos. Tomēr šajā pašā laikā Rīgas birģeru aprindās noteicoša bija tieksme pēc praktiskuma un funkcionalitātes. Tas bija nosacījums modes tērpa pārvērtībām, kuras visā visumā bija adekvātas Nīderlandē iesakņotajām tradīcijām. Tur, dominējot katoliskās Spānijas ietekmei, arī 17.gs. tika valkāti atturīgi tumši un smagnēji tērpi. Līdz ar to var pieņemt, ka tirgotāju un darījumu aprindām piederošie rīdzinieki arī savos tērpos varēja sekot paraugiem, kurus rādīja Nīderlandes lieltirgotāju aprindas.

Kavalieru modes periodā rīdzinieku sekošanu jaunākajām Eiropas modes vēsmām tomēr būtiski esot kavējis vietējo drēbnieku meistarības trūkums uz ko Fr. Bušē ir norādījis kā specifisku iezīmi, kas raksturoja bijušā Hanzas reģiona zemes. Acīmredzot tas lika pārveidot pirmavotus un formēt lokāli īpatnējas modes nianses. Rīgas turīgākās aprindas, kurām nebija raksturīgs muižniecības slāņa liels īpatsvars, ienesa pilsētas modē birģeru kārtai raksturīgas greznošanās ieražas, kuras bija krietni atšķirīgas no aristokrātijas paradumiem. Pilsēta, ar tai raksturīgo saimniecisko struktūru un tirdzniecības sakariem, sev raksturīgajā modes tēlā varēja

paust visai attālu priekšstatu par to, kā citās zemēs tērpjas galma vidē. Tomēr tā kā 17.gs. iezīmējās galma aristokrātijas dominējošā loma aktuālo modes tendenču izplatības veicināšanā, tad arī šo ietekmju loku nevar pilnībā izslēgt no paraugiem, kas noderēja turīgākajiem pilsētniekiem.

Rīdzinieku tērpa izskatu 17.gs. pirmajā pusē varēja noteikt arī reliģiskā piederība, kas, pretstatā katoļticīgās sabiedrības pārstāvētajai kavalieru modei raksturīgai švītībai, pieņēma puritānisko, izteikti kanonisko un askētisko formulu, kas rosināja uzmanīgu attieksmi pret jebkādu izšķērdības un greznības manifestāciju. Jāatzīmē, ka tērpšanās paradumos, līdz ar 17.gs. preču plūsmu, ieplūda arī eksotiskākas tendences, tādējādi, pilsētnieki, iespējams, pārņēma kopējo ievirzi, kāda modes ideju apmaiņā bija konstatējama Rietumeiropā. Būtisks faktors pilsētas vidē bija arī tas, ka bruņniecības lomu 17.gs. gaitā aizstāja zviedru kareivju radītais militārā ģērbšanās stila standarts. Spriežot pēc kvantitatīvi nelielā ikonogrāfisko un vizuālo materiālu klāsta, zviedru galma modei raksturīgas izpausmes varēja radīt interesi un atdarināšanas tieksmi arī Rīgas birģeru aprindās. Tikmēr šajās aprindās saglabājās tieksme uzsvērt praktiskuma, komforta un nopietna darījuma cilvēka tēlam raksturīgas tērpšanās izpausmes. Šeit būtisku lomu varēja spēlēt arī holandiešu tirgotāju un kuģu būvētāju aktivitāte, kas līdz Rīgai atnesa arī svaigākās Eiropas modes tērpa raksturiezīmes. Pilsētas vidē tās ieviesa ne tikai paši holandieši, bet arī vācu tautības pārstāvji. Arī 17.gs. gaitā rīdzinieku vidū varēja konstatēt modes ideju pārceļošanu no pilsētas viesiem uz pilsētas pastāvīgo iedzīvotāju tērpšanās paradumiem.

3.2. BAROKA MODES STILA IZPAUSMES RĪGĀ 17.GADSIMTA OTRAJĀ PUSĒ

17.gs. otrajā pusē Rīgas birģeru vidē tika novērota tuvināšanās baroka modes stila dekoratīvajam piesātinājumam un kāpināta krāšņuma izpausmēm. Tajā pašā laikā patriciešu aprindām piederošie rīdzinieki tiecās saglabāt arī 17.gs. sākuma modei raksturīgo ievirzi, orientēdamies uz holandiešu tirdzniecības partneru ietekmi. Baroka modes izpausmju kulminācijas laikā (17.gs. otrajā pusē) tirdzniecības pilsētas Rīgas turīgākie iedzīvotāji, kuri, visticamāk, varēja būt arī jaunāko modes tendenču patērētāji, tomēr orientējās uz praktiskumu un ar to bija atšķirīgi no modes patērētājiem, piemēram, Kurzemes hercoga galmā.

Rīgas materiālā atrodamās liecības rada iespaidu, ka arī franču galma modes elementi, kuri tolaik jau atstāja dominējošu iespaidu uz Rietumeiropas modi, tika „attīrīti”, tos piemērojot Nīderlandes pilsonisko aprindu un tālāk rīdzinieku atturīgai un pragmatiskai gaumei.

IV nodaļa

18. GADSIMTA ROKOKO UN KLASICISMA MODES LAIKMETS

18.gs. sākumā Rīgai, kura iepriekšējā gadsimta gaitā izjuta Zviedrijas politisko ietekmi, kas guva atbalsi daudzās saimnieciskās dzīves jomās, kā arī vietējos tērpsnās paradumos, nācās saskarties ar jauna militārā konflikta sekām. Rīdzinieku ikdiena un vizuālā kultūra gadsimta sākumā veidojās paralēli Lielā Ziemeļu kara notikumu gaitai, bet tā

rezultātā Livonija un Rīga tika pakļauta Krievijas varai (Rīga kapitulēja 1710. gadā). Turpmākā Rīgas un tās kultūras vēsture skatāma saistībā ar Krievijas impērijas politiku.

Ilgajā Krievijas valdīšanas periodā iezīmējās daži spilgti un ietekmīgi kultūras dzīves strāvojumi, kuru iespaids uz 18.gs. Rīgas modes tēla līnijām bija noteicošs. Gadsimta aptuveni pirmās puses notikumi sakrita ar rokoko un gadsimta otrās puses – ar klasicisma modes stila izplatību Rietumeiropas zemēs.

Latvijā arī ienāca Apgaismības idejas. Tās pauda inteliģenti, kas bija studējuši Vācijā vai ieceļojuši tur darba meklējumos. Lai gan Apgaismības idejas izplatījās galvenokārt rīdzinieku t.s. literātu vidē, tomēr jāpieņem, ka tās netieši ietekmēja arī citu rīdzinieku dzīves veidu un līdz ar to arī tērpšanās paradumus.

4.1. RĪDZINIEKU MODES TĒRPA ĪPATNĪBAS 18. GADSIMTA PIRMAJĀ PUSĒ

Rīdzinieku tērpšanās īpatnības 18.gs. pirmajā pusē, saskaņā ar vizuālā materiāla liecībām, bija kļuvušas vēl tuvākas plašāka Eiropas konteksta modes parādībām. Tāpat kā iepriekšējos gadsimtos, to noteica arī fona parādības arhitektūras un mākslas ainā. Apmēram sākot ar 18.gs. 30.gadiem, rīdzinieku modes tērpa raksturā bija nolasāmas izsmalcināti dekoratīvā un aristokrātiskā rokoko stila ietekmes. Tāpat gadsimta pirmajā pusē Rīgai aktuālo modes ideju migrācijas plūsmā varēja novērot atsevišķus ļoti spēcīgus ārējo ietekmju periodus.

Gadsimta pašā sākumā, līdz ar Lielā Ziemeļu kara ietekmi un iekļaušanos Krievijas impērijā, rīdzinieku tērpšanās atspoguļoja izteikti internacionālu raksturu. Tērpšanās paradumos ienāca arī Krievzemes

ietekmes, kas savijās ar tolaik visā Eiropā aktuālo Ķīnas motīvu izmantojumu. Šīs īpatnības 18.gs. raksturoja arī Rietumeiropas zemes no kurienes noritēja tālāka ideju izplatība. Saskaņā ar tērpu vēstures avotu materiālu, ir konstatējams, ka tieši tajās Eiropas zemēs, kurās modes tērpa veidošanās bija cieši saistīta ar galma kultūras ietekmi, arī Ķīnas orientālisma motīvi tika aktīvi pielāgoti rokoko stila īpatnībām. Arī Rīgai šīs īpatnības nebija svešas, taču lokāli objektīvu apstākļu dēļ tās te spēja uzskatāmi izpausties vēlāk nekā Rietumeiropā - tikai sākot ar 18.gs. otro pusi.

Tajā pašā laikā nezuda arī kopš senākiem periodiem izjustā vācu kultūras ietekme, kuras apliecinājums ir RVKM pārstāvētie sieviešu apģērbi, kā arī apavi. To raksturs ir tuvs rokoko stilistikas izpausmēm, kā arī pilsētas vidusšķiras pārstāvju vēlmei un arī iespējām tērpties, piemēram, holandiešu ievestos zīda auduma tērpos. Rīgas turīgākie iedzīvotāji mēdza savos tērpsnās paradumos ienest arī kādu daļu no Rietumeiropas galma aristokrātijas gaumei raksturīgā. Viņi tiecās pēc galminieciska vēriena, valkādami tērpus, kuru piegriezums un dekora krāšņums kaut vai attāli līdzinājās Francijas monarha galmā radītajiem modes prototipiem. Par to liecina daži Mazās Ģildes eltermaņu portreti, kuri, līdz ar attēloto personu un tās valkātā tērpa atveidojumu, satur arī informatīvu un vizuālu saikni ar Eiropas mēroga tērpsnās izpausmēm, kas varēja tikt pārnestas arī turīgāko pilsētnieku apģērbā, pārņemot kopējo ievirzi atsevišķu tērpa sastāvdaļu lietojumā, tērpu konstruktīvajā, kā arī dekoratīvajā risinājumā.

4.2.KLASICISMA MODES STILA IZPAUSMES RĪDZINIEKU TĒRPOS 18.GADSIMTA OTRAJĀ PUSĒ. VIETNIECĪBAS LAIKS RĪGĀ – FRANČU REVOLŪCIJAS STILA UN DIREKTORIJAS STILA ATSKAŅAS 18.GADSIMTA BEIGĀS

Arī 18.gs. Rīgā dominēja tirdzniecības un amatniecības sfēru loma, kas varēja definēt pilsētas iedzīvotāju vizuālo tēlu. Laikabiedru atstātās ziņas liecina, ka Rīga 18.gs. joprojām bija tirgotāju pilsēta, kuras ikdienā ienāca ļoti daudzi ārvalstu impulsi (arī ar pilsētas viesu starpniecību), spējot ietekmēt tās pastāvīgo iedzīvotāju tērpsanās paradumus. Broces zīmējumi parāda, ka rīdzinieku apģērbos spilgti izpaudās ne tikai Rietumeiropas modes īpatnības, bet arī visai īpatnējs darba apģērba un modes apģērba elementu sajaukums, piemēram, amatnieku, ielu tirgotāju ārienē. Spriežot pēc Broces bagātīgā mantojuma liecībām, pilsētas vidē varēja pamanīt krievu tautības ierēdniecības pārstāvju un militārpersonu tērpsanās īpatnības, kas šai ziņā pilsētnieku radītajā daudzveidības ainā ienesa aroda tērpam raksturīgo. Apgaismības ideju izplatību 18.gs. otrajā pusē Rīgā pastiprināja inteliģences un dabaszinātņu jomas pārstāvju klātbūtne, intensīvāku padarot arī Rietumeiropas modes ideju plūsmu, kā arī aktivizējot klasicisma līnijas aktualitāti pilsētas intelektuāļu vidū. Tomēr arī 18.gs. otrajā pusē rīdzinieku, jo īpaši vīriešu, modē vēl dominēja rokoko stila ietekme. Tajā pat laikā te varēja konstatēt arī atturīgās klasicisma līnijas ienākšanu, kas Eiropas mērogā raksturoja Anglijas lauku džentlmeņu tērpsanās paradumus.

18.gs. beigām raksturīgas īpatnības Rietumeiropas modes izpausmju kontekstā tika konstatētas arī rīdzinieku modes tērpos, tādējādi, ļaujot

pilsētnieku tērpsanās īpatnības skatīt Franču republikas laika (1792 – 1795) stilistisko izpausmju un arī Direktorijas tērpsanās stila (1795 – 1799) izplatības kopsakarā. Tādējādi, rīdzinieku vidū, 18.gs. pašās beigās, sekojot Apgaismības laikmeta pārmaiņu plūsmai, salīdzinoši īsā laika posmā tika akceptētas daudzas stilistiski dažādas un pat eksperimentālas tērpsanās, frizūru veidošanas un rotāšanās īpatnības, kurās netrūka atsauces jaunākajām Rietumeiropas modes tendencēm.

SECINĀJUMI

Promocijas darbā tika izklāstīti Rīgas iedzīvotāju ietērpsanās paradumi un modes tendenču pētījumu rezultāti laika posmā no kristietības izplatības Baltijas reģionā un oficiālā pilsētas dibināšanas gada (1201) līdz pat Apgaismības laikmeta ideju izplatībai 18.gs. beigās.

Iezīmētajā hronoloģiskajā laika ietvarā tika norādīts uz internacionālo ietekmju ienākšanu pilsētā, modes ideju pārnesi, pilsētas iedzīvotāju sociālā un etniskā sastāva daudzveidības radīto, daudzveidīgo tērpsanās ainu. Tika konstatēta Rīgas pilsētas iedzīvotāju vizuālā veidola saikne ar analogiskām parādībām Rietumeiropā. Tika arī konstatēts, ka viena noteikta laika perioda hronoloģiskajā ietvarā, dažādās sociālās grupās, modes novitāšu akceptēšanas ātrums un intensitāte ir bijusi atšķirīga.

Tika iezīmēti Rīgā ienākušo Rietumeiropas modes tendenču hronoloģiskie posmi, noteikta rīdzinieku modes tērpa iesaiste dažādu laikmetu politisko, konfesijālo, sociālo un ekonomisko faktoru kontekstā. Rīgas iedzīvotāju tērpu pārvērtības laika gaitā noteica ne tikai lokālās tradīcijas un mantiskais stāvoklis, bet arī iekarotāju un misionāru

ienestās konsekvences, reliģiskā fona izmaiņas, amatniecības, tirdzniecības attīstība un starptautiskie sakari, kā arī rīdzinieku daudzveidīgais sociālais un etniskais sastāvs.

Neraugoties uz izteikto atsaucību Rietumeiropas un Austrumeiropas modes aktualitātēm un greznošanās ekscesiem, laikam ritot, dažas lokālās īpatnības tomēr palika nemainīgas. Jau kopš seniem laikiem, vietējo ietērpšanās tradīciju kopumu veidoja izpratne par vienkāršību un funkcionalitāti. Tieši funkcionalitātei tika atvēlēta svarīgākā loma, kuru diktēja vietējie klimatiskie apstākļi. Konkretizējot secinājumus pa periodiem, jānorāda sekojošais:

1. Ir jāpieņem, ka 13.gadsimta sākumā Rīgas iedzīvotāju ietērpšanās paradumus un pilsētai raksturīgo modes tēlu lielā mērā veidoja kristiešu misionāru un vācu bruņniecības iespaids. Izmantojot tā laika Rietumeiropas paraugus kā iespējamās analogijas, var nonākt pie secinājuma, ka lokālos apstākļos garīdznieki tērpās, sekojot paraugam, kas dominēja visās kristietības izplatības teritorijās. Bez tam, Rīgas pilsētā ienestās augstākās garīdzniecības pārstāvju amata tērpa īpatnības savienojās ar krustnešu skarbā militarizētā tēla elementiem. Tajā laikā pilsētā sāka evolucionēt vēlīnās romānikas modei raksturīgas izpausmes. Saskaņā ar lokālās vēsturiskās situācijas izvērtējumu, jāsecina, ka romānikas un līdz ar to, - arī pirmā Rietumeiropas modes stila nesēji Rīgā bija garīdzniecības un bruņniecības pārstāvji.

2. Viduslaiku modei raksturīgās īpatnības Rīgā bija vērojamas vairāku gadsimtu garumā. Laikā no 13.gs. – 16.gs. rīdzinieku turīgākās aprindas savos tērpos atspoguļoja ilgstošu evolūciju no romānikas stila modes vēlīnajām izpausmēm 13.gs. gaitā līdz romānikas un gotikas elementu

sajaukumam 14.gadsimtā, kad tirgotāju aprindās iecienītais masīvais un smagnējais tērpu veidols saplūda ar gotikas ekstravagances iezīmēm.

3. Jau kopš vēlajiem viduslaikiem, līdz ar laicīgās kultūras izplatību, atsevišķos tērpsnās paradumos palielinājās sociālo kārtu atšķirības. Pilsētas varas pārstāvji viduslaiku Rīgā izdeva greznības noteikumus, cenšoties regulēt turīgo pilsētnieku tērpsnās ierašas un greznošanos. Rīgā vairums greznības noteikumu klajā nāca 15.gadsimta beigās un tāpat kā Eiropā, tie tika no jauna izdoti un atkal aktualizēti arī vēlākos gadsimtos.

4. 16.gs. Rīgā, izplatoties Lutera mācībai jau no 1522.gada, izplatību ieguva arī ziemeļu renesanses modes elementi. Kontrreformācijas ideju ienākšana Rīgā arī bija nesaraujami saistīta ar izmaiņām modes tēlā. Pakļaušanās Polijas-Lietuvas karalim Stefanam Batorijam nozīmēja, ka Eiropā plašu rezonansi guvušā spāņu galma modes dominantes laikmeta ietekmes varēja parādīties arī Rīgā. Lokāli savdabīgu 16.gs. Rīgas iedzīvotāju modes tērpa raksturu veidoja daudzveidīgu ietekmju sintēze, kurā paspēja izpausties gan Rietumu, gan Austrumu tēmas, un kas bija saistīta ar sarežģītiem notikumiem piesātināto Rīgas vēsturi.

5. 17.gs. pirmajā pusē, kad Rīga nonāca zviedru varā, pilsētā ienāca kavalieru modes elementi. Rīdzinieku tērpos šis modes stils ieguva ziemeļnieciski atturīgāku un krietni vienkāršotāku veidolu. 17.gs. otrajā pusē, baroka stilā laikmetā, rīdzinieku turīgākās aprindas pauda lielākas simpātijas attiecībā uz Rietumeiropas galma modi vai arī nosliecās Nīderlandes paraugu virzienā. Rīgas materiālā atrodamās liecības rada iespaidu, ka franču galma modes elementi tika „attīrīti”, tos piemērojot pilsonisko aprindu praktiskai gaumei.

6. 18.gs. pirmajā pusē, kad Rīga jau bija iekļauta Krievijas impērijas sastāvā, pilsētā varēja novērot rokoko modes stila iezīmes, kuras pastāvēja līdzās tradicionālo tērpu estētikai. 18.gs. otrajā pusē Rīgai secen negāja arī novitātes Rietumeiropā, radot franču galma modes stila un angļu klasiskās līnijas sajaukumam raksturīgus piemērus. Klasicisma līnijas modei raksturīgo 18.gadsimta otrajā pusē Rīgā puda pilsētas inteliģences pārstāvji, kuri visagrāk ticās uztvert tai raksturīgo noslieci uz atturību un vienkāršību.

EDĪTE PARUTE

**THE EVOLUTION OF RIGANS' FASHION COSTUMES (13TH –
18TH CENTURY) IN THE CONTEXT OF THE HISTORY OF
EUROPEAN FASHION**

Summary of the Doctoral Thesis

Riga 2021

INTRODUCTION

TOPICALITY OF THE SUBJECT AND RESEARCH QUESTION

The Doctoral Thesis “The Evolution of Rigans’ Fashion Costumes (13th – 18th Century) in the Context of the History of European Fashion” represents an interdisciplinary study - the very first history of Rigans’ fashion costume, which also includes its most challenging periods to acquire - the Middle Ages and the Renaissance. The work focuses on local fashion costumes as an international reflection of influences and ideas.

Doctoral Thesis “The Evolution of Rigans’ Fashion Costumes (13th – 18th Century) in the Context of the History of European Fashion” is a study on the history of Rigans’ clothing, focusing on its essential segment - fashion costume. The choice of the theme was determined by the lack of research on the historical evolution of the stylistic features of fashion clothing in the city of Riga. The main question of the research: how over years the local fashion costume has changed in the center of the Eastern Baltic region, and in the important transit trade hub, which combined the influences of a wide network of cultural contacts.

RESEARCH AIMS AND OBJECTIVES

The aims of the doctoral thesis are:

1. to create a sequential presentation of Rigans’ dressing habits based on the research carried out, linking it to the historical trends in the evolution of fashion styles in Europe; 2. to determine the specifics of the development of Rigans’ fashion costume styles in the Middle Ages, and the early modern period.

The following tasks are set to achieve the aim of the work:

1. to determine the origins and local adaptation of Western European fashion trends;
2. to mark the emergence of the local peculiarities of the first fashion style in connection with wider changes of cultural and historical background;
3. to determine the artistic aspects of the Riga fashion costume in terms of their historical development;
4. to identify the peculiarities of the visual image of the Riga fashion costume in the broader picture of European cultural history.

RESEARCH METHODS

The study is characterized by a complex approach and the use of different methods by applying them to the subject of research. The research methods, employed in the development of the work, derive from historiography and sources, as well as the volume and specificity of the available material. The study used historical material interpretations, descriptive, and analytical, formal, and comparative methods.

The complexity of the research material and the fragmentary, as well as the limited number of sources, prompted the additional use of the conceptual history research method (*Begriffsgeschichte*) invented by the German historian *Reinhart Koselleck*. Following this method, author of the dissertation went in pursuit of showing the formation of a non-contemporaneous cultural space in a particular era and a particular society. The author tended to reveal how the speed of development of one cultural group differs from other groups. Contextualizing the origin and reasons of such a process, and the influence of various social and economic factors, author of the research illustrated Rigans' visual image.

THE CHRONOLOGICAL AND THEMATIC BOUNDARIES OF THE RESEARCH

The chronological framework, outlined in the doctoral thesis envisaged starting an overview of the preconditions that were important for the formation of the Medieval fashions in Riga, drawing the line from the foundation year of the city (1201) to the full development and implementation of the Western European fashion phenomena among urban circles. This process, according to historical sources and visual evidence was completed during the 18th century.

HISTORIOGRAPHY AND RESEARCH SOURCES

The development of the doctoral thesis was carried out on the basis of a sources of information (archaeological material for the period from the 13th to the 17th century, as well as costumes and accessories that mostly have been preserved from the 18th century), iconographic sources, written sources (chronicles, travel descriptions), documentary sources, and sources of economic and legal history (for example, sumptuary laws, archive materials, ancient debtor's books etc.), as well as specialized literature on fashion and clothing history, history of ethnographic costume and linguistic sources (dictionaries, lexicons).

In the development of the doctoral thesis the following groups of literature have been considered: 20th and 21st century studies mainly in English, German, French and Russian languages, as well as publications on the same topic in Latvian devoted to the study of European costumes. Separate monographs and publications are also worth mentioning, -

especially the ones where the peculiarities of the historical development of fashion costumes in the territory of Latvia were described. They have been collected in general editions or covered in publications and descriptions. During the development of the doctoral thesis also were also used the major books devoted to the study of Latvian traditional ethnographic clothing, the monographs dedicated to the ethnic peculiarities of the Baltic tribes, and encyclopedic publications of general scope, which include sections on clothing worn in the territory of Latvia from the 13th - 19th century, as well as separate publications, descriptions and museum catalogs.

The historical development of fashion costumes in the territory of Latvia had not gained much attention and its historiography is remarkably limited in volume terms. It includes separate descriptions and articles published in the period from the 19th century to the beginning of the 21st century.

The Baltic German literature of the 19th century does not contain textual information about fashion costumes worn in Riga during the period from the 13th century and the beginning of the 19th century. Publications in this group cover the peculiarities of local architecture, fine arts and applied decorative arts, but no one has paid attention to fashion costumes. In the writings of the Society for the Study of History and Antiquities (*Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde zu Riga*, 1834-1939), there are only descriptions of archaeological finds relating to accidentally discovered Baltic jewelry pieces, but all these sources only give some indications of the nature of ethnographic costumes in Latvia and, thus, the peculiarities of fashion costumes have not been studied here.

Monographs and publications of general and encyclopedic scope were published in the first half of the 20th century. The third volume of

"History of Art" issued by V. Purvītis and entitled "*Applied Decorative Arts*" ("*Lietājamās mākslas*"; 1934-1936), contain separate chapters devoted to historical depiction of Western European fashion costumes and also traditional costumes of oriental cultures, as well as a separate chapter gives an insight into the visual features of the Latvian national costume.

At the beginning of the 21st century an important contribution to the thesis was given by monograph "*The Ancient Lace in Latvia*" (2007) written by Dagmāra Prīberga. The author of the book has given an insight into the evolution of lace history and marked parallels in the territory of Latvia, pointing to the variety of lace types and techniques, the use of materials, patterns and the effect of fashion trends on the use of lace in a costume.

The latest internationally published addition to the historiography of fashion history gives an overview of the peculiarities of fashion costumes worn in Latvia and Riga during the ancient times to the 21st century. In 2008, the author of the thesis was given the opportunity to work within a large international project. "*The Berg Encyclopedia of World Dress & Fashion*" is an edition of ten volumes. The publication "*Latvia: Urban Dress*" was published in 2010 on the ninth volume with the subtitle "*East Europe, Russia and The Caucasus*" (in collaboration with *Berg Publishers*). Preparation of the publication was put together with co-author Tatjana Cvetkova. This publication provided insights into the peculiarities of fashion costumes worn by Rigans', also highlighting the specifics of local tendencies as well as the cultural traditions, political background, economic characteristics, social and ethnic factors of the Baltic Sea region. The author of the thesis in publication "Latvia: Urban Dress" succeeded in

highlighting the main research subject, that has been studied within the framework of the doctoral thesis.

In the 20th and 21st centuries, many authors have studied the history of Western fashion. One of the 20th century inquiries is the work of the French costume historian and former director of the *Centre de Documentation du Costume*, François Boucher entitled “A History of Costume in the West” (1959, extended editions in French and English - 1987, 1886, 1997). The author has provided a very careful and detailed analysis of the history of Western costumes, which relates the process of evolution to the broader cultural and socio-economic background.

Boucher’s contemporary, British fashion historian *James Laver* has been more concerned with various periods of historical fashion styles, providing emphasis on the impact of socio-political events to the visual expression of fashion costumes. An extended edition (1995) of *James Laver’s* book "Costume and Fashion" (*James Laver. Costume & Fashion. - London: Thames & Hudson, 1969; 1982*) was used in the development of the thesis.

An important source of information on historical costumes is *Doreen Yarwood’s* “*The Encyclopedia of World Costume*” (1978), which covers a very wide range of themes, describing the evolution of Western fashion costumes in different periods, the development of clothing trends in Oriental cultures and ethnographic costumes, accessories, the use of fabrics and materials in both fashion context and – in the context of traditional costume and workwear.

The thematic setting and the chronological framework of the development of the doctoral thesis further led to the study of some aspects

of the evolution of the liturgical costume. In this work, it relates to the Western European medieval period, as the evolution of the fashion costumes in Riga was inextricably linked to the dominant influence of the clergy's costume. In this context, the most important unit in the historiography of the thesis was the study "*High Fashion in the Church*" (2002) by the British author *Pauline Jonstone* and the former curator at the Victoria & Albert Museum's Costume and Textile Department. This is a fascinating and richly illustrated study on the origins and development of the clergy's costume within the framework of the Catholic tradition. The author has provided detailed descriptions of the clergy's costume decoration techniques (including embroidery) and a glimpse into its visual evolution.

In addition to the above, other publications were useful for the development of the Doctoral Thesis. Their authors were: *Phyllis G. Tortora*, professor Emerita of the University of New York, *Margaret Scott*, an authoritative researcher of the Medieval fashion costumes, *Juniya Kawamura*, a researcher in the sociology and cultural history of fashion, and German fashion historian *Gertrud Lehnert*, art historian and Professor Emerita of the University of London *Aileen Ribeiro*, and many others.

THE PROBLEM OF TERMS AND CONCEPTS OF FASHION COSTUME

Appropriate use of historical fashion terminology traditionally has created some difficulties and challenges for researchers. The range of special fashion terms is complicated enough, because it combines concepts and their derivatives in many foreign languages. Many of these concepts

(*costume, clothing, fashion* etc.) are often used in contemporary vocabulary, but their historical origins show a rather complex scene, as well as the effects of socially conceived ideas over time that are related to dress culture, fashion and style awareness. Many 20th century Western costume historians have often used the word "costume", describing the historical costumes from the ancient times to the beginning of 20th century. Within the framework of the doctoral thesis, the author was rather hesitant to use the concept of a costume (how it has been) used directly in the Latvian language, because in this case it would not adequately describe the historical fashion costume characterizing the city of Riga.

As the author's research so far was thematically related to fashion costumes in the context of historical styles, the doctoral thesis was also intended to look at the Rigans' clothing transformation according to the chronology of fashion styles in a specific period. However, within the framework of theme, it was also important to specify the regularities of using the concept of *'the dress'*. The author used the etymological link between the English word "gown" and "attire" (luxurious, formal dress, historical costume), which allowed it to be related to both the fashion and the context of style. In this case, adapting to the peculiarities of the Latvian translation, the author expanded the meaning of the word "dress" by attracting it to the specifics of the environment of a certain historical era and looking at the means of artistic expressions of the costume in the context of manifestations of style.

During the development of the work, problems with the use of adequate fashion terms and the names of components of the historical costume were also encountered. Equally problematic was the adequate translation of these names into Latvian. Another difficulty was caused by

the fact that this field in Latvia has not yet been sufficiently mastered and there is no consistency in use of appropriate terms for components of the historical costume. The author had to rely on foreign fashion history books. Nevertheless, the selection of these names did not give all the answers to the research material, as it does not contain specific information on how, during certain periods of time, the historical costumes were named in the territory of Latvia. An additional problem was the specific usage of the names of the costume components and the sets of clothing. The author chose to use the names that have been most often used in the editions of Western European fashion history books. However, in review of each period, it was necessary to use a different approach to the use of the terms of fashion costume components.

The thesis does not specifically deal with the habits and genesis of traditional clothing, as the subject of the research is fashion costume, which does not directly include the characteristics of traditional costume. However, during certain periods covered by the thesis (for example, during the 18th century), traditional clothing was present in the urban environment and, as a bearer of new ideas, may have influenced the development of fashion clothing.

THE STRUCTURE OF THE THESIS

The thesis is structurally divided into an introduction, four chapters and a conclusion.

The introduction presents the rationale of the choice of the topic, the objectives of the research and the tasks set for their achievement, research methods and thematic boundaries, the problems of terminology and the

structure of the thesis. It gives a brief description of the sources of research, the literature used and the selection of materials.

The material studied in the basic text of the thesis is divided into the fashion eras of the Middle Ages, Renaissance, Baroque, Rococo and Classicism. In the chronological framework of every era, the course of evolution of the fashion costumes worn in Riga has been exposed in an adequate way, according to the historical background and peculiarities of the dominant art style. The chronological principle is observed in the thesis paper.

The internal structure of each chapter consists of subdivisions with text sections organized according to the study material, in which, according to the events of each historical era, were highlighted certain factors influencing the social, material and ethnic composition of city inhabitants and factors influencing the fashion changes.

In the concluding part of the dissertation, general conclusions are drawn according to the structure of the chapters. The main body of the thesis is supplemented by a list of archival materials used, a list of bibliographic sources, a list of electronic resources and information resources obtained in databases, as well as two appendices. The appendix consists of 139 illustrations explaining the text. Alongside the selection of visual material, a glossary of fashion terms was compiled to form the second appendix to the work.

Chapter I

THE ORIGINS OF FASHION COSTUME IN MEDIEVAL RIGA (13TH – 16TH CENTURIES)

The reason for the beginning of the Crusades in the Eastern Baltic in the late 12th and early 13th centuries was the spread of Christianity, which came with a huge change in the socio-economic and political development of the people of these countries. These changes left deep traces for many centuries in many areas, affecting also cultural and artistic processes in the territory of Latvia at that time. The Crusades also marked the beginning of the spread of Western European clothing habits, influencing the costume of indigenous peoples.

1.1. BISHOPS, MONKS AND CHIVALRY

This chapter highlights the background of the spread of Christianity in Livonia and points to forerunners of Western European medieval fashion in Riga. The disclosure of the typical dressing habits of medieval Riga was associated with the most important impulses that came from the costume of the clergy, as well as the armor of crusaders.

Medieval costumes in Riga could only be analyzed and interpreted by a few examples of iconographic and archaeological material, including some representations of clergy and knights' costumes. However, given the hierarchical, but regulated and standardized nature of the costumes of the social groups of the time, it must be assumed that many of the bishops, monks and crusaders residing in Riga were homogeneous and in line with the typology of Western European, mainly German, fashion. By the way, and according to written materials, the iconography of many Rigans'

costumes was not found, by analogy, it must be admitted that the regulated nature of the priestly costume in Western Europe could have already influenced the secular clothing worn by German merchants and craftsmen.

In the sequence of events in the history of Riga, the first historical fashion style became the Romanesque style. The costume characteristics of this style, developed in the secular society, was subordinate to the character of the clergy as well as the knightly clothing. In Riga, Western European dressing habits and fashion ideas came in the 13th century, at a time when Western Europe itself was already blending Romanesque and Gothic fashion styles. It was going on at the time when abandonment of early medieval stylistics progressed gradually. During the Crusade era, a costume was created according to subordinate language of clergy signs and symbols. Thus, in the Middle Ages, fashion apparel (as we see it today) can be viewed as a mean of spreading Christian ideas.

1.2. THE EVOLUTION OF URBAN FASHION COSTUMES IN THE MEDIEVAL RIGA (13TH – 16TH CENTURY)

This chapter explored the influence of the migration of fashion ideas in the Middle Ages, as well as the distribution of fashionable clothing and its items among craftsmen in Riga, which could have had some influence in shaping the locally distinctive image of townspeople. Separately, Rigans' fashion costumes and their visual features were examined on the testimony of iconographic material.

Already in the early stages of development of the thesis, it was concluded that the emergence of typical features of urban fashion costumes

was first determined by the prevalence of the ideology of the Crusades, which contributed adaptation to the Western European fashion.

It has been pointed out in the doctoral thesis that the historical material of Riga lacks information that would allow to judge the manifestations of secular culture in costumes as early as the 12th and 13th centuries. Comparatively more information is available on Riga in the 14th century.

After the Crusades, a dynamic change took place in the German urban environment of Riga. Changes in the appearance of city dwellers were markedly moved by the integration of Riga into the influential Hanseatic League (1282), marking a characteristic turning point in the future growth of the city.

From the 14th century Riga successfully entered European trade and as a result changed its social structure. During the 14th and 15th centuries, Riga's patricians, whose circles were mainly made up of burghers who came from Germany, discovered diversity in their dressing habits. It was in these circles that the preconditions for the creation of a heavy Nordic costume formed. Adequate to the processes that took place in Western European countries, Riga was able to incorporate the knighthood and the clergy into the secular cultural life of the city. It can be assumed that the transit trade in Riga was also influenced by late-medieval social fluctuations, as a result of which the knighthood gradually lost its importance as a military personnel and slowly evolved into the circles of a lazy townspeople who still symbolically emphasized the ideals of the previous era.

It must be assumed that the impact of foreign influences on the costumes of Riga's inhabitants began to intensify during the 14th and 15th centuries, when, together with the active role of the city in international trade, wider possibilities for the migration of ideas to open up. It was trade relations that probably increased the desire of inhabitants of Riga to imitate European fashion. The first was a favorable geographical situation which was the main precondition for the economic development of the medieval city. Located at the crossroads of international traffic, the city has historically become an important transit trade hub. A study of the city's archaeological material confirms this.

During the development of the thesis, it was clarified that the costumes of Rigans' met the requirements of the *Romanesque* style. This was also determined by the presence of the Crusaders. The peculiarity of fashion costumes in Riga were combined with the local dressing traditions and the synthesis of Western European fashion ideas. The various ethnic influences that came with the conquerors and active traders in the port city were also apparent in their costumes. Representatives of clerical orders and the chivalry also brought their dressing habits to Riga. This factor, too, in the late Middle Ages, did not lose its strong link with the manifestations of *Romanesque* style.

Similar signs are also apparent in Riga during the late Middle Ages. The study material of late Middle Ages does not reveal either very typical *Romanesque* features, neither very typical *Gothic* characteristics. It must be concluded that both medieval fashion styles in Riga formed a peculiar synthesis highlighting variety of fashion costumes worn by inhabitants of the city.

The economic activity of the city residents and guests was largely reflected in the nature of the fashion costumes. Typically, following the victory and establishment of German feudal lords in the Baltic region in the 13th century, many of the most characteristic cultural elements of German cities were introduced in Riga at that time. For example, forms of community organization – fraternities and guilds, - typical of medieval German cities, were introduced, which prevented Riga from being left on the sidelines and prompted it to adopt the social forms previously learned in European experience and to redesign fashion costumes.

Information on the range of goods brought into the city, the field of crafts, as well as iconographic material show that in the 12th -13th centuries the characteristics of Western European fashion also got a reflection in medieval Riga. However, according to local traditions, the atmosphere created by the Crusades, the new trends were embodied here later, and they survived much longer here than in the fashion centers of Western Europe.

In the 14th and 15th centuries, the remains of 12th and 13th century Western European fashion could still be seen in the Rigans' fashion costumes. The character of costumes was developed in a way that was subordinate to the activities of the inhabitants of the city, as well as the notions of functionality.

Chapter II

THE FORMATION OF FASHION COSTUMES DURING THE RENAISSANCE ERA IN RIGA (1523-1621)

The ideas of humanism born in the context of the Italian Renaissance, a little later - in the 16th century, gained special importance in the flow of new ideas of the era. At the beginning, many European

countries brought the ideals of Reformation. Significantly, Riga became one of the first reformation centers in Eastern Europe. These events have also led to significant changes in social and political processes in the Baltic Sea Region. The city of Riga gained greater independence and freedom of religion. The Archbishopric of Riga and the Livonian Order lost their political and military power, but the religious affairs came under the control of the City Council, which took over the property of churches and monasteries. It can be assumed that, under such conditions, which were adequate for European events, the so-called northern Renaissance fashion was indirectly promoted locally as early as in the 1520s.

The dramatic events of the Livonian War (1558-1583) also influenced the flow of ideas in Riga in the second half of the 16th century. Noteworthy here is the almost continuous war between the great powers of that time - Poland-Lithuania, Sweden and Russia, which affected Riga in the second half of the century, influencing the ethnic and religious background as well as the cultural environment. The background of the Reformation at the beginning of the century was important for the migration of fashion ideas, but in the second half of the century it was replaced by the manifestations of the fashion style according to the spirit of the counter-reformation era.

2. FASHION COSTUMES IN THE 16TH CENTURY RIGA DURING REFORMATION AND COUNTER-REFORMATION

The character of Renaissance-style fashion in Riga evolved adequately for the development of this style in Germany. The advent of the Reformation ideas in the early 16th century facilitated the spread of the so-

called Northern Renaissance branch into the patrician environment of the city. In Riga, the use of Renaissance fashion elements felt the preservation of Gothic traditions, thus making the process identical to the scene in Germany in the Reformation period. In Riga, Renaissance ideas were adapted in a northern manner, as the original source of inspiration for this style, the early Italian Renaissance fashion, did not really match the climatic conditions of the Baltic Sea region. Meanwhile, the influence of German cities on Rigans' outfits could have a dual effect. First it was able to incorporate elements of early Italian Renaissance fashion typical of southern German cities. Meanwhile, the northern German cities, where elements of the Hanseatic tradition were kept, also forced Riga to prolong the tradition of Gothic fashion. The Sumptuary Laws issued by the city authorities show that the women in Riga have dressed very expressively and willingly adopted the habits of other nations.

In the second half of the century, as the city underwent the influence of the Reformation in outfits worn by Riga inhabitants, as well as the city feeling the influence of the Livonian War, the Spanish court fashions typical of the Counter-Reformation era came here through the Polish-Lithuanian Kingdom in the 1580s. At the same time, the use of oriental and exotic elements in urban clothing became more active, facilitated by Riga's commercial contacts and the arrival of foreign goods. As a result of various external influences, the Slavic fashion segment was particularly active in Riga, making the clothing scene in the city unusually eclectic and difficult to define.

The visual material identified during the development of the doctoral thesis confirmed that the early Renaissance-style messengers in Rigans' clothing, which were characteristic of the spread of the Reformation, -

survived even at the end of the century, when the townspeople already dressed under Counter-Reformation style. The features of the two Renaissance fashion periods, which are stylistically and ideologically different, were synthesized in one outfit. This trend, according to the evidence of iconographic material, was more characteristic of men's clothing in the late 16th century.

Chapter III

THE FORMATION OF THE 17TH CENTURY FASHION COSTUME IN RIGA

The beginning of the 17th century marked by a major changes in the life and clothing habits of the inhabitants of Riga. The situation was once again determined by the wars that struck the eastern coast of the Baltic Sea. At the beginning of the century, Sweden became involved in the struggle for domination in the region, whose influence could also have meant the spread of military outfits.

The war (1600-1629) between Sweden and the Polish-Lithuanian state took place again in the territory of Livonia, again shaking the political and economic situation in the region and creating the conditions for another transitional fashion. It featured details of fashion costumes worn by supporters of the Reformation and their ideological opponents – supporters of the *Counter-Reformation*.

With Swedish influence in the city, the so-called *Cavalier style fashion* features were reflecting influence of the *Thirty Years' War*. The assumption of possible, albeit indirect and transformed, echoes of the court

tradition of the Duchy of Kurzeme-Zemgale in the culture and fashion of Rigans cannot be rejected.

3.1. CAVALIER STYLE FASHION COSTUMES IN RIGA DURING THE FIRST HALF OF THE 17TH CENTURY

In the first half of the 17th century and in the middle of the century in Riga, just as in the western European capital of fashion, Paris, -it was possible to observe a significant proportion of Dutch fashion goods that were dominant over domestic and non-domestic goods. Historical records show that Dutch trading activity had begun in the late 16th century. It was a time when Dutch merchants were able to organize influential companies and make the biggest profits, consolidating the wealth of the middle class during the 17th century. This, in turn, may have contributed to the development of wasteful and luxurious fashion. At the same time, the desire for practicality and functionality prevailed in the Riga burgher community. This was a condition for fashionable transformations that were generally adequate to Dutch-rooted traditions. There, under the influence of Catholic Spain, restrained dark and heavy costumes were also worn in the 17th century. Consequently, it can be assumed that the Rigans of the merchant and business circles were also able to follow the examples of the Dutch wholesalers in their outfits.

During the *Cavalier style fashion* period, however, Riga's obedience to the latest European fashion trends was significantly hindered by the lack of craftsmanship of local tailors, which costume historian *François Boucher* has pointed out as a specific feature of the former Hanseatic region. Obviously, this led to the transformation of the original sources and

the formation of locally specific fashion nuances. The richest circles of Riga, which were not characterized by a high proportion of the nobility, brought into the city fashion the custom of burghers, which was very different from the habits of the aristocracy. The city, with its characteristic economic structure and commercial connections, could, in its characteristic fashion image, convey a rather distant view of how other countries dress in the courtyard environment. However, since the 17th century marked the dominant role of court aristocracy in promoting the spread of fashion trends of that time, this range of influences cannot be completely excluded from the fashion costumes of the wealthiest city dwellers.

The appearance of Rigans in the first half of the 17th century could also be determined by religious affiliation, which, in contrast to the Cavalier style fashion flair of the Catholic community, adopted a puritanical, strongly canonical and austere formula that encouraged cautious attitude towards any manifestation of extravagance and luxury. It should be noted that dress patterns, along with the flow of goods from the 17th century, could also lead to more exotic trends, so that city dwellers may have taken over the general trend in what fashion ideas were exchanged in Western Europe. An important factor in the urban environment was the fact that the role of knighthood was replaced during the 17th century by the standard of military dress created by Swedish soldiers. Judging by the small amount of iconographic and visual materials, the typical features of the Swedish court fashion could have aroused interest and a tendency to imitate it in the Riga burgher community. Meanwhile, in these circles, there remained a tendency to emphasize the expression of practicality, comfort and seriousness in the image of the human being. The activity of Dutch merchants and shipbuilders could also

play an important role here, bringing to Riga the latest features of European fashion. Not only the Dutch themselves, but also those of German nationality, brought them into the urban environment. During the 17th century, Riga's inhabitants were able to observe a shift of fashion ideas from the influence of city guests to the habits of permanent residents of the city.

3.2.FASHION COSTUMES OF THE BAROQUE ERA DURING THE SECOND HALF OF THE 17TH CENTURY

In the second half of the 17th century, burghers of Riga sought to accept the decorative saturation of the Baroque style and its magnificence. At the same time, the Rigans belonging to the patrician circles also sought to preserve the fashion trends of the beginning of the 17th century, focusing on the influence of the Dutch trade partners. In their costumes, they supported the direction of practicality and puritanism, which seemed to be an important feature in the business circles. They seemed different from fashion consumers of the Duchy of Courland.

The evidence in the Riga material on the attire of urban dwellers gives the impression that the French court fashion elements, which at that time had already dominated Western European fashion, were "refined" applying them to the reserved and pragmatic tastes of the Dutch civil society.

Chapter IV

THE HISTORICAL BACKGROUND IN RIGA DURING THE 18TH CENTURY

At the beginning of the 18th century, Riga, which in the last century felt the political influence of Sweden, echoed in many areas of economic life as well as in local costume habits, faced the consequences of a new military conflict. The everyday life and visual culture of the inhabitants of Riga developed at the beginning of the century in parallel with the events of the Great Northern War (1700-1721), which resulted in Livonia and Riga being subordinated to Russian rule (Riga was capitulated in 1710). The future history of Riga and its culture can be seen in the context of the policy of the Russian Empire.

During the long period of Russian rule there were some bright and influential currents of cultural life, whose influence on 18th century Riga fashion lines was decisive. The events of the first half of the century coincided with the spread of rococo and the second half of the century with the spread of classicism in Western European countries.

The ideas of the Enlightenment also came to Latvia. They were expressed by intelligentsia who had studied in Germany or came there in search of work. Although the ideas of the Enlightenment spread mainly in the so-called literary environment of the Rigans, it must be assumed that they also indirectly influenced the way of life of other Rigans and thus their clothing habits.

4.1. FASHION COSTUMES OF RIGANS IN THE FIRST HALF OF THE 18TH CENTURY

In the first half of the 18th century, the clothing of the Riga inhabitants, according to the visual material, had become even closer to the fashion phenomena of a wider European context. As in previous centuries, it was determined by background phenomena in architecture and art. Around the 30s of the 18th century, the character of the Riga fashion costume featured sophisticated decorative and aristocratic rococo influences. Similarly, in the first half of the century, some very strong external influences could be observed in the migratory flow of fashion ideas for Riga.

At the very beginning of the century, with the influence of the Northern War and involvement in the Russian Empire, the clothing habits of Rigans could reflect features a highly international character. Dressing habits were also influenced by Russian influences, which intertwined with the use of Chinese motifs that were widespread at the time in Europe. These peculiarities at that time were also characterized in the Western Europe from where they spread further. According to the historical sources, it is noticeable that in those European countries where the development of fashion clothing was closely related to the influence of court culture, Chinese motifs were also actively adapted to the characteristics of the Rococo style. Riga, too, was not unfamiliar with these peculiarities, but due to locally objective conditions they could manifest themselves later than in Western Europe - only from the second half of the 18th century.

At the same time, the influence of the German culture, which has been felt since earlier periods, is confirmed, as evidenced by the clothing and footwear collection in the Museum of the History of Riga and Navigation. Their character is close to the expression of rococo stylistics, as well as the desire and possibilities of the urban middle class to dress, for example, in Dutch imported silk cloths. The wealthiest inhabitants of Riga used to bring in some of the aristocratic tastes of the Western European court. They aspired to be of a galactic scope, wearing costumes whose cut and décor even remotely resembled fashion prototypes created by the French monarch court. This is evidenced by some portraits of the elders of the Small Guild who, along with the depiction of the person and the costume they wear, also contain an informative and visual link to pan-European attire, which could also be transferred to wealthier city dwellers, in constructive as well as decorative features.

4.2. THE MANIFESTATION OF CLASSICISM IN THE FASHION COSTUMES OF THE SECOND HALF OF 18TH CENTURY. GOVERNORSHIP IN RIGA. REFLECTIONS OF FRENCH REVOLUTION AND DIRECTOIRE STYLE AT THE END OF THE 18TH CENTURY

In the 18th century Riga was still dominated by trade and crafts, which could also define the visual image of its inhabitants. According to contemporaries, Riga in the 18th century was still a city of merchants, featuring many foreign impulses coming in on a basis (including through city guests) and influencing the clothing habits of its permanent residents.

Broce's drawings show that not only Western European fashion, but also a rather distinctive mix of workwear and fashionable items, that were featured in clothes of artisans and street vendors, were also prominently expressed in clothing of city dwellers. Based on the evidence of Brotze's rich heritage, the urban environment was able to spot the particularities of Russian civil servants and military outfits, which brought a sense of the diversity of their occupation to the urban landscape. The spread of enlightenment ideas in the second half of the 18th century in Riga was reinforced by the presence of intelligentsia and natural scientists, intensifying the flow of Western European fashion ideas as well as activating the classicism line among urban intellectuals. However, in the second half of the 18th century, the rococo style was still dominated in Rigans fashion costumes, and especially in menswear trends. At the same time, there was also an adaptation of the restrained line of classicism that characterized the English gentleman's attire on a European scale.

The peculiarities of the late 18th century in the context of Western European fashion were also found in Riga fashion costumes, thus allowing the peculiarities of urban clothing to be seen in the context of the style of the *French Republic* (1792-1795) and the spread of the *Directoire* fashion style (1795-1799). Thus, in the late 18th century, following a series of changes in the Enlightenment era, many stylistically diverse and even experimental clothing, hairstyle and dress patterns were accepted by the people of Riga, with a response to the latest Western European fashion trends.

CONCLUSIONS

The Doctoral Thesis outlined the clothing habits of Rigans' and the results of research on fashion trends, from the development of Christianity in the Baltic region and the official foundation year (1201) of the city, to the spread of the ideas of the Enlightenment in the late 18th century.

The marked chronological frame in the Doctoral Thesis indicated the entry of international influences into the urban area, the transfer of fashion ideas, the diverse dressing scene created by the diversity of the social and ethnic composition of the city's population. The connection between the visual appearance of the inhabitants of Riga and similar phenomena in Western Europe was established. It was also detected that in the chronological framework of one specific period of time, and among diverse social groups, the speed and intensity of acceptance of fashion innovations has varied.

The work outlined the chronological stages of the Western European fashion trends adapted in Riga, the involvement of a certain fashion costume trends in the context of political, religious, social and economic factors of different eras.

Not only local traditions and wealth, but also the congruence of conquerors and missionaries, changes in religious background, the development of crafts, trade and international relations, as well as the diverse social and ethnic landscape of the city determined the transformations of Rigans' fashion costumes over time.

In spite of the pronounced responsiveness to Western and Eastern European fashion trends and embellishments, as time passed, some local characteristics remained unchanged. Ever since ancient times, the concept of simplicity and functionality has been part of the local tradition of dressing. Functionality was given the key role dictated by local climatic conditions. When specifying the conclusions by period, the following should be noted:

1. It must be assumed that at the beginning of the 13th century the clothing habits of the inhabitants of Riga and the fashionable image characteristic of the city were largely shaped by the influence of Christian missionaries and German knights. Using the Western European samples of that time as possible analogues, it can be concluded that, under local conditions, the representatives of clergy wore costumes that were modeled on those examples that dominated all areas of Christianity. In addition, the particularities of the higher rank clerical costumes brought to Riga, were combined with the features of militarized image of the Crusaders. At that time, expressions of late Romanesque fashion began to evolve in the city. According to the evaluation of the local historical situation, it must be concluded that the representatives of the Romanesque and, thus, the first Western European fashion style in Riga were representatives of the clergy and the knighthood.

2. The peculiarities of medieval fashion in Riga were observed for several centuries. Between the 13th and the 16th centuries, the wealthier circles of Rigans reflected in their outfits a lasting evolution from the later expressions of Romanesque fashion which characterized the 13th century to the blend of Romanesque and Gothic elements of extravagance in the 14th century.

3. Since the late Middle Ages, with the spread of secular culture, differences in social order have increased in certain dressing habits. The city authorities in medieval Riga issued the *Sumptuary Laws* in an effort to regulate the attire and dressing habits of wealthy townspeople. In Riga, most of the *Sumptuary Laws* were released at the end of the 15th century and, just like in Europe, they were reissued and updated again in later centuries.

4. In 16th century Riga, with the spread of Luther's teachings from 1522, the northern Renaissance fashion elements also spread. The arrival of counter-reformation ideas in Riga was also inextricably linked with changes in the fashion image. Capitulation to King *Stephen Báthory* of Poland-Lithuania meant that the influence of the Spanish-dominated era of Spanish court fashion, which had gained wide resonance in Europe, could also appear in Riga. The locally peculiar character of the 16th century fashion costume consisted of a synthesis of diverse influences that managed to express both Western and Eastern themes. Such synthesis of diverse influences was also related to the history of Riga, which was saturated with complicated events.

5. In the first half of the 17th century, when Riga came under Swedish rule, fashion elements of cavalry entered the city. In Riga, this fashion style took on a more Nordic character and a much simpler look. In the second half of the 17th century, in the Baroque era, the wealthier circles of Riga expressed greater affection for Western European court fashion or leaned on the Dutch role models. The evidence in the Riga material gives the impression that the fashion elements of the French court were "refined" and applied to the practical taste of the civic community.

6. In the first half of the 18th century, when Riga was already part of the Russian Empire, the city was able to observe Rococo-style features that existed alongside the aesthetics of traditional costumes. In the second half of the 18th century, innovations in Western Europe were also adopted in Riga, creating examples of a stylistic mixture of French court fashions and English classic way of dressing. In the second half of the 18th century, the classical line of fashion was expressed in Riga by representatives of the city's intelligentsia, who at first sought to perceive its inherent tendency to restraint and simplicity.

PĒTĪJUMA APROBĀCIJA /DISSEMINATION OF THE RESEARCH
RESULTS

**Publikācijas un konferenču tēzes par disertācijas tēmu / Publications
and Conference Abstracts on the Subject of the Thesis**

1. **Parute, E.** (2021). **Mode** (publikācijas saturisko robežu atšifrējums: **Modes tērpa un tradicionālā tērpa vēsturiskā attīstība Latvijas teritorijā**). – Grām.: Latvijas kultūras vēsture /izdevniecība “Jumava” (Latvija), izdevniecība *Wieser* (Austrija), redkolēģijas vadītājs un sastādītājs Ojārs Spārītis. (Publicēts 2021.gada maijā.)
2. **Parute, E.** (2017). **Pilsētnieku tērpšanās daudzveidības aina J. K. Broces zīmējumos (18.gs. 70.- 90.gadi). Kopīgais un atšķirīgais šodienas ielu modē** // LKA Starptautiskās zinātniskās konferences “Kultūras krustpunkti XI” tēžu krājums. LKA Zinātniskās pētniecības centrs, 2017. – 24. – 25.lpp.
3. **Parute, E.** (2017). **Viduslaiku Rīgas iedzīvotāju tērpšanās paradumi 13. – 16.gadsimtā: Lokālās modes ainas rekonstrukcijas mēģinājums** // Letonikas VII kongresa sekcijas “Gaisma ēnu galerijā: Latvijas mākslas vēstures zaudējumi un atradumi topošos pētījumos” tēžu krājums. LETONIKA LMA MVI, 2017. – 5. – 6.lpp.
4. **Parute, E.** (2016). **18.gadsimta rīdzinieku modes tērpi Johana Kristofa Broces zīmējumos** // Mākslas Vēsture un Teorija. – Rīga: Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūts, 2016/ 19. – 6. – 21.lpp. (Teksta apjoms: **47 243 rakstu zīmes**; iekļauts datubāzēs: CEEOL <http://www.ceeol.com> , CEJSH

<http://cejsh.icm.edu.pl> , KUBIKAT <http://www.kubikat.org> ,
EBSCO Art Source)

5. Cvetkova, T., **Parute, E.** (2010). **Latvia: Urban Dress**// The Berg Encyclopedia of World Dress & Fashion./ Eds. Joanne B. Eicher (Regents Professor Emerita at the University of Minnesota). - Vol. 9. East Europe, Russia, and Caucasus. / Eds. Djurdja Bartlett (London College of Fashion, University of the Arts London, UK). – Berg Publishers (imprint of Oxford International Publishers Ltd.), 2010. – Pp. – 200 – 205. (Teksta apjoms: apmēram **26 000 rakstu zīmes**).

Referāti konferencēs / Presentations at Conferences

1. **Parute, E.** (2017). **Pilsētnieku tērpšanās daudzveidības aina J.K. Broces zīmējumos (18.gs. 70. – 90.gadi). Kopīgais un atšķirīgais šodienas ielu modē // KULTŪRAS KRUSTPUNKTI XI – folkloristikas, etnoloģijas, arheoloģijas un kultūras antropoloģijas sekcija. Latvijas Kultūras akadēmijas Starptautiskā zinātniskā konference Rīgā 1.11. – 4.11. 2017.**
2. **Parute, E.** (2017). **Viduslaiku Rīgas iedzīvotāju tērpšanās paradumi 13. – 16.gadsimtā: Lokālās modes ainas rekonstrukcijas mēģinājums // Letonikas VII kongresa sekcija “Gaisma ēnu galerijā: Latvijas mākslas vēstures zaudējumi un atradumi topošos pētījumos Rīgā 2017.gada 27.oktobrī.**

3. **Parute, E.** (2013). **Aristokrātiskā galma mode 17. un 18.gadsimtā. Eiropas modes prototipi un to adaptācija Latvijas teritorijā.**//Latvijas Mākslas akadēmijas doktorantūras seminārs “Aristokrātijas kultūras jautājumi Rietumeiropā un Latvijā” Rīgā 2013.gada 25. oktobrī
4. **Parute, E.** (2013). **“Baroka modes tendences Rietumeiropā un Latvijā”.**// Starptautiskā baroka foruma ietvaros - konference “Baroka laikmets Latvijā un Eiropā”, kas veltīta Jelgavas pils 275 gadu jubilejai Jelgavas pils Sudraba zālē 2013.gada 23.maijā.